

עניינים נחוצים

ממורנו הגר"י טישנר שליט"א דומ"צ ק"ק אופקים

שכח להבדיל בתפילה

ג) את ההבדלה בתפילה אומרים בברכת אתה חונן. והטעם שקבעו בברכה זו הביא בשעה"צ (סימן רצ"ד ס"ק ב') מהגמרא הבבלי, מפני שהיא ברכת חכמה [היינו, להכיר להבדיל בין קודש לחול], לכן קבעו בברכת חכמה.

ובירושלמי מובא טעם נוסף, משום שזו היא הראשונה של הברכות האמצעיות, שבהם מבקשים בקשות, ואסור לבקש צרכיו קודם הבדלה.

ד) ולפי טעם זה יש שטענו שאם שכח לומר אתה חוננתנו, שאסור לבקש צרכיו הפרטיים בתפילה זו, עד שיסיים ויאמר לכה"פ "ברוך המבדיל בין קודש לחול". אמנם, דעת הגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני הל' יו"ט, קובץ עניינים עמ' של"ו) שאפשר לבקש צרכיו באותה תפילה גם אם לא הבדיל, שזהו רק טעם מדוע אומרים זאת כאן [ולא בברכה אחרת כמו יעלה ויבוא ברצה] ואין זה לעיכובא, וגם אם שכח לאמרה מותר לבקש צרכיו.

ה) מתחילים את הברכה "אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה" [כי זה רק שבח ואין בו בקשת צרכיו] ואח"כ אומרים את נוסח ההבדלה: "אתה חוננתנו וכו' וחננו מאתך" וכו'. ואם התחיל מ'אתה חוננתנו' ואילך יצא. ואם שכח לומר אתה חוננתנו, אם כבר סיים את הברכה [היינו

א) כשם שמצוה לקדש את השבת בכניסתה על כוס יין, כך מצוה לקדשה ביציאתה על כוס יין (או חמר מדינה), דהיינו בהבדלה. וחז"ל תקנו להבדיל בתפילה במוצאי שבת ויו"ט ושוב להבדיל גם על הכוס. ולפני שמבדיל אסור לעשות שום מלאכה אף שכבר הגיע צאת הכוכבים. והסדר הוא להבדיל מקודם בתפילה ואח"כ על הכוס ולעת הצורך יכול להבדיל על הכוס לפני ערבית, אבל עדיין צריך לומר "אתה חוננתנו" לאחר מכן כשמתפלל ערבית. ואחר שהבדיל בתפילה מותר לעשות מלאכה, אבל אסור לאכול או לשתות עד שמבדיל על הכוס. [מלבד מים שמותר לשתות לפני הבדלה].

ב) אם צריך לעשות מלאכה לפני שמתפלל, צריך להבדיל מקודם בפה ויאמר: "ברוך המבדיל בין קודש לחול", בלי שם ומלכות, ואז דינו כנ"ל שמותר בעשיית מלאכה ואסור לאכול. וכן נשים שאינן מתפללות מעריב צריכות לומר כן לפני שעושות שום מלאכה במוצאי שבת או במוצאי יו"ט. ואם אינה יודעת לומר זאת, צריכה להמתין עד שתשמע הבדלה מבעלה או מאדם אחר.

אכן אפשר לומר זאת גם בכל לשון שמבינה, על כן אם אינה יכולה לומר זאת בלשון הקודש תאמר כן בלשון אחר שמבינה.

שומר את השם של סיום הברכה] אינו חוזר, כיון שיאמר אח"כ הבדלה על הכוס. ואף שלכתחילה מצוה להבדיל גם בתפילה וגם על הכוס, מ"מ בדיעבד יוצא אם הבדיל על הכוס לבד. אלא שאסור לעשות שום מלאכה עד שיבדיל על הכוס, או עכ"פ עד שיאמר מקודם 'ברוך המבדיל בין קודש לחול' כנ"ל.

ו) אף שבדרך כלל השוכח להבדיל בתפילה אינו חוזר ומתפלל כנ"ל, יש שני מקרים שצריך לחזור ולהתפלל כדי לומר הבדלה בתפילה.

הראשון: אם אין לו כוס יין להבדיל עליו וגם למחר לפי הנראה לא יהי' לו יין להבדיל עליו, צריך לחזור ולהבדיל בתפילה. והדין בזה הוא כך: אם נזכר לפני שומע תפילה יאמר אתה חוננתנו בשומע תפילה [ואף שאם יש לו כוס אינו משלים אתה חוננתנו בשומע תפילה אבל כאן שאין לו כוס עדיף לאמרו כאן מלחזור התפילה], ואם כבר אמר שומע תפילה חוזר לאתה חונן, ואם כבר סיים תפילתו חוזר לראש התפילה.

ז) לענין לאכול במקרה כזה הדין הוא כך: אם נראה שיהיה לו כוס ביום ראשון במשך הבוקר, אין לאכול עד שיבדיל אז על הכוס, ואף שמפסיד בזה מצות אכילת סעודת מלוה מלכה, כי איסור אכילה לפני הבדלה דוחה מצות אכילת מלוה מלכה. אבל אם לפי הנראה לא יוכל להשיג יין להבדיל עליו עד חצות היום למחרת, אינו מחוייב לצום, ומותר לאכול כעת במוצאי שבת. וכן אדם חלש שקשה לו להמתין ללא אכילה, מותר לאכול כעת, כיון שאין לו כוס להבדיל עליו.

ח) והמקרה השני הוא: אם שכח להבדיל בתפילה ואכל לפני שהבדיל על הכוס. שמכיון שטעה פעמיים, א' שלא הבדיל בתפילה וב' גם אכל לפני הבדלה על הכוס, קנסו אותו חז"ל שצריך לחזור ולהתפלל ולהבדיל בתפילה

ט) אפילו טעם רק מעט צריך לחזור ולהתפלל (שו"ע הגר"ז ס"ג), בין אם אכל או שתה, שהרי אסור לאכול או לשתות שום דבר (אפילו מעט) לפני הבדלה. חוץ מאם שתה מים, מכיון שמותר לשתות מים לפני הבדלה, ולא עשה שום איסור בזה. **י) אין הבדל באם טעם אחר התפילה לבין אם טעם לפני התפילה אחר צאת הכוכבים (לאחר שסיים סעודה שלישית),** בכל אופן אם לא הבדיל בתפילה צריך לחזור ולהתפלל כהוגן.

יא) דוקא אם טעם לאחר צאת הכוכבים אבל אם טעם בבין השמשות, אע"פ שעשה שלא כהוגן, מ"מ כיון שאין איסור זה ברור לגמרי א"צ לחזור ולהתפלל (ספר בירור הלכה).

יב) י"א שה"ה אם לא הבדיל בתפילה ועשה מלאכה לפני הבדלה שצריך לחזור להתפלל כהוגן (דעת הרשב"א שהובא בביאור הלכה כאן) אבל רבים מפקפקים על זה ע"ש בביאור הלכה. לכן הסיק שם שאין להחמיר בדיעבד לחזור ולהתפלל אם עשה מלאכה לפני הבדלה.

יג) אמנם אם בא לשאול מה דינו אחר שכבר הבדיל על הכוס אחר שטעם, שוב אין צריך לחזור ולהבדיל בתפילה כיון שמ"מ כבר יצא מצות הבדלה (בה"ל שם, ואע"פ שהביא מי שמחמיר בזה, מ"מ ספק ברכות להקל).

יד) עוד כתב בבה"ל: דה"ה ביו"ט שחל במוצאי שבת אם לא אמר "ותודיענו" אינו חוזר, מפני שיאמר אח"כ הבדלה על הכוס של קידוש. ואם טעם קודם שאמר הקידוש של יקנה"ז, ג"כ צריך לחזור לראש התפילה כמו במוצאי שבת, ע"כ.

ונראה שאפילו אם קידש אלא ששכח לומר את ברכת ההבדלה לאחר הקידוש, והתחיל לאכול, שצריך לחזור ולהתפלל.